

KAKVI SMO PARADOKSALNI BILI (I OSTALI)

Marko Gregur, VOŠICKI, Hena Com, Zagreb, 2020.

„Roman o nama kakvi smo bili“, podnaslov nagrađivanoga romana Marka Gregura „Vošicki“ ostao je u sjeni naslovnoga prezimena. Kao i namjerna istovjetna posuđenica iz podnaslova „Careve kraljevine“ Augusta Cesarca. Simbolika je to. U posveti *roman o nama kakvi smo bili* sadržano je, i nekada i danas, sve ono nepromijenjeno u ljudskoj ćudi. Unatoč tehnološkom napretku i tobožnjem avangardnom postpostmodernom čovjeku Europa 2022. zorno svjedoči – nema naprijed. Ratuje se u Ukrajini, kao da Veliki rat nije ni završio već 108 godina. I neće skoro.

Uz novo čitanje djela objavljenoga u prvom zatvarajućem valu velepošasti korone otkrivaju se slojevi nalik literarnoj bregovskoj piti, tradicionalnom koprivničkom kolaču, koja puninu dobije tek zajedništvom razdvojenih „katova“. Životopis Vinka Vošickoga autor je podijelio u 21 poglavlje na 420 stranica, miješajući poput Vladimira Nabokova špil vremena i prostora, točnije s kronološkim presjekom od Starigrada (kraj Koprivnice) i smrtnoga listopada 1957. godine do (ne i premontirano unatrag) rođenja budućega tiskara i nakladnika u Sazávi na Ledeču 24. veljače 1885. godine. Iako Gregur priznaje kako je pisao u kontinuitetu (redosljedom kojim je i otisnuto) ne mijenja dojam vještoga poigravanja s vremenom radnje, radi zadržavanja čitateljske pozornosti. Istini za volju, osebujnom Vošickijevom vijeku ništa ne bi oduzelo ni linearno pripovijedanje.

Književnik je, nadahnut izložbom u Muzeju Grada Koprivnice, kao i spoznajom da je

Vošickijevo ime i prezime poznato na razini kvizaškoga, ali ne i stručnoga znanja, uronio u suživot s glavnim junakom, slažući poput detektiva ceduljice na ploči – tko je zapravo bio Vinko Vošicki? Odgovor je proučavao tri godine, uz redovite profesionalne i privatne obveze, ali i pisanje autobiografskoga romana „Mogla bi se zvati Leda“ o mučnoj administrativnoj bitci za posvojenje djeteta. Ali u sitan sat, kada se oči sklapaju svima osim književnicima, javljao se Vošicki i tjerao Gregura na još iscrpnije istraživanje. Osjetan je autorski trud da što vjerodostojnije prikaže vrijeme (između, za i iza) dva svjetska rata, uz duge telefonske razgovore s Vinkovim sinom Borisom Vošickim i posinkom Miroslavom Vlahovićem, kao i njegovom suprugom Darijom. Kolege su poklanjale knjige iz Vošickijeve ostavštine, dokumentacija višekratno tražena u Muzeju Grada Koprivnice, Državnom arhivu u Osijeku i Rijeci, a valjalo je svladati i češki jezik. Zašto je važno istaknuti autorove izvore? Jer roman „Vošicki“ svojom puninom sada je jedini objedinjeni dokaz da se zbilom upravo onako kako je Gregur opisao. Jasno, nemoguće, ali to je ljepota književnosti, izmiješanost stvarnoga i fikcijskoga, dobronamjernost istinitoga i uvjerljivost izmišljenoga. Glas kojim prevladava stube mukotrpnoga (rijetko slatkoga) postojanja, kada nemamo autobiografski roman u „goričkoj“ ostavštini, tako postaje dragocjenim putokazom onoga što bi i sam Vošicki većim dijelom napisao o sedamdesetogodišnjem putovanju ovim svijetom. I potpisao. Vjerovat ćemo nasljednicima i njihovom

povjerenju u autora.

Potruga je to snažnoga čovjeka za teško dohvatljivom srećom (pojmom koji je mahom trenutak), neostvorenoj u domovini, hod tragom prethodnika Jaroslava Merhauta u Koprivnicu (kad već ovaj nije u Zagrebu, da se malo i našalimo s pritužbama Miljenka Jergovića što je Gregur bez promjene koprivničke adrese prihvatio posao glavnoga tajnika Društva hrvatskih književnika), vjera da vrijedi objavljivati knjige i prosvjećivati narod više od nedjeljnih *španciranja* gradom, inzistiranje na kvaliteti napisanoga, jer nisu bila počudna vremena za ranoga Miroslava Krležu, tiskajući mu „Književnu Republiku“ i sabrana djela o tridesetom rođendanu za buduće antologije, pa i kanon. D(r)uga je tema, Vošicki u onom međuratnom razdoblju nije mogao naslutiti kako će Krleža postati glavnim književnim miljenikom komunističkoga poretka (radikalni Cesarec nije doživio svoje počasti, jednom kada padnu carevi i kraljevi), ali je slutio moć riječi i političku mudrost prevrtljivoga čovje(k)čanstva. Točka u kojoj se odlučio ostati u Koprivnici, povezana s naslijeđenim grumenom zlata i dopuštenjem rezigniranoga Merhauta da mu ustupi pravo na objavljivanje većine djela Karla Maya. No, kako je štorija o autoru „Winnetoua“ i ostalih pustolovnih romana (Nijemac na američki način) crvena nit Gregurova romana, neka čitatelji sami otkrivaju kako se ugovorima krojila obiteljska budućnost, kao i uvijek.

Ali, povijest se ponavlja i zato tjeskobu izazove kada se Mladá Boleslav, taj okidač Vinkove mladosti, spominje kao grad koji su Rusi (Sovjeti, kako je komu drago) posljednji bombardirali u Drugom svjetskom ratu. Vjerojatno se bolje pomiriti – ratovima i čovjekovim slabostima (samim tim) nikada nema kraja. Za autora je bio nepovoljan trenutak objavljivanja romana, ali bolje da je posljednju točku stavio prije nego su velepošasti, potresi i ratovi odvukli pozornost te mnogima iznova pisanje učinili izlišnim, besmislenim. Moglo se pojedincu jamačno isto učiniti i u Vošickijevo vrijeme – bespotrebno je čitati dok propada Monarhija, dok se ruši Kraljevina. Tako je najbolje nepismen čekati smrt, od metka, gladi ili virusa.

Ako se gdje i učini da je Gregur detaljno opisivao povijesne događaje (globalne utjecaje na mali život pojedinca) sve faze života glavnoga junaka prikazao je sukladno mijenama „od optimista do razočaranoga starca“. Ako bi se ostvarila postojeća ideja o ekranizaciji „Vošickoga“, glumačkom habitusu bit će izazovno uranjati u psihofizičke katakombe sve razočaranije duše. Također, kao što je u povijesnom romanu „Kak je zgorel presvetli Trombetassicz“ vjerno ocrtao drugu polovicu 17. stoljeća i doba Zrinsko-frankopanske urote, tako u „Vošickom“ osjećamo atmosferu koprivničkoga korza ranih desetljeća 20. stoljeća, polemičke razgovore u žandarskim gostionicama, slutnju europske tame nad obzorjem svakodnevice, žrvanj iz kojega nitko neće izići nepromijenjen. S odmakom radnje, otkrivamo kako je svestrani češki tiskar iz samozatajnoga mlada izrastao u društvenoga vinovnika podravske melankolije, a sve začinjeno *švejkovskim* humorom, pa i u onim najtežim trenucima kada s fronta pokušava održati tiskaru rentabilnom, ili po povratku sa šegrtima priča o *bostonki* kao najvjernijoj pratiteljici – idealnoj „nevjesti“.

Autor Gregur je u svojem rodnom gradu, osjećajući i svakoga čovjeka i kuću koja je tu bila prije Vošickog (prije nas), ispisao svestremenski tekst, s klasičnim paradoksom kada nove države (istim logorima i zatvorima) ponište sve stare vrijednosti i nametnu svoje, što svakoga emotivnoga čovjeka, koji odbija pokunjiti glavu, uglavnom dovodi do rastrojstva – te iste glave. Mladi će se još nekako usuditi zaplirati uslijed ideala, no oni stariji prepustit će se struji koja neminovno odnosi ili promiče „kulturu otkazivanja“, davno prije no što je i sam termin uopće skovan. Živeći vrtlog u kojem se jučešnje poništava, a materijalno (zgrtanje) smatra najrelevantnijim pokazateljem javnoga ugleda (ako se tko sjeti kako je zaradio prvih milijun k(r)una) osobe poput Vinka Vošickog lako je zaboraviti ili prešutjeti, kao, primjerice, nisku katoličkih intelektualaca i(li) političkih zatvorenika kojima je bilo zabranjeno javno djelovanje u drugoj Jugoslaviji nakon 1945. godine. Kako god se Vošicki pošteno i odgovorno trudio raditi svoj posao, uvijek se nađe politika svrstavanja koja će dokazati da

u (višom silom određenom) ključnom trenutku nisi bio na pravoj strani povijesti, ma kako dokazivao suprotno. Istina, „uspjeh“ je već bilo i samo preživljavanje, izlazak iz rova, jer milijuni (sarkastično Gregurovo poigravanje brojkama) nisu imali priliku, ubijeni dok posljednje (ne) napisano pismo nije ni stiglo na adresu voljene Eve ili druge žene nekoga vojnika kojega nema.

Roman o Vošickom je posveta i Franu Galoviću i zavičaju „z njegovih bregov“, jecaj podravske duše za svim neostvarenim, potencijalnim zajedničkim projektima, jednom kada prođe isti rat. Teško nakladnicima ako svi pjesnici poginu. A najbolji podravski jest otišao s koncem listopada 1914. godine. Opipljiv je magloviti čemer nad Koprivnicom u oba rata, kao i njezino preumjeravanje s veoma važnoga kolosijeka nacionalne povijesti, ma kako bolna i krvava bila – nužno se iznova suočavati s njom. I odati počast čovjeku koji je oko sebe želio što pismenije, misleće stanovnike. Kada već nije otputovao u Ameriku, da zna kako je vrijedilo. A je li? Već i brižno (bezuvjetno) čuvanje same uspomene na zaslužnika koji s 22 godine nije znao kamo putuje daje nam naslutiti kako je odgovor

potvrđan.

Obiteljska potpora (i vlastita i Vinkova) nadahnula je pisca-istraživača dovršiti započeto, što je tijekom korone (koja još traje) priznato nagradama „Vladimir Nazor“, „Fric“ i Medaljom Grada Koprivnice. Ovo posljednje jest i najvrjednije, ako se podsjetimo one stare o proroku u svom selu. Kako je na predstavljanjima i u razgovorima često isticao Marko Gregur, malo bi osoba podnijelo sve ono što se Vošickom prelomilo preko leđa, ironije da zbog nedovoljnoga staža ne može primiti invalidsku mirovinu, iako je prethodno dobio priznanje grafičkih radnika za 36 godina rada i darovanje tiskare narodu. To mu je donijelo „bratstvo i jedinstvo“.

Život Vinka Vošickoga napisan je na književnom standardu, uz iznimku dijaloga. Ako je s „Trombetassiczem“ i prvom rečenicom „Odma vjutra, skoro su ga pregazile svinje“ ruka odučenoga ljevaka Gregura sama napisala roman na kajkavskom, s „Vošickim“ i početnim „To se ne vrati, to se ne vrati“ bilo je zanimljivo pomisliti kako bi sve njegove riječi zvučale na češkom jeziku. Ali dobro je i ovako. Dok napokon jednom ne prihvatimo ono naše „kakovi smo bili“.

Tomislav Šovagović

DOČEKANA ŠPILJSKA I ŠUMSKA KATARZA

Denis Peričić, IMA JENA VEKŠA SILA (Netopir i Pekel na Zemli, dva suvremena kajkavska mirakula), Citadela libri, d.o.o., Zagreb, 2019., 176 str.

Tak je i ve, gda je treba jognjene vurotnike vu njihovemu ničemurnemu i demonskemu planu zaštopjerati. (Denis Peričić, Netopir)

Kako ispričati čudnovatu priču o dva mirakula? Najbolje od početka, reći će mudraci. Druga knjiga biblioteke „Citadela libri“, autora Denisa Peričića, isprva je dobila potporu Ministarstva kulture RH pod nazivom „Spektakli, mirakuli“, ali je uredničkom odlukom promijenjen broj drama i naslov knjige. Ova uvodna napomena važna je za razumijevanje djela u kojemu veći dio čini teorijski uvod, a manji dva Peričićeva mirakula „Netopir“ i „Pekel na Zemli“. Glavna urednica i teatrologinja dr. sc. Sanja Nikčević razložila je, dvije godine prije objedinjavanja iste teme

u knjizi „Istina i laži o kanonu ili kako smo zbog svjetonazora izgubili pravo na lijepo/dobro/ sveto u umjetnosti“, kako se boriti „za ono što voliš i u što vjeruješ“. Uslijed promjenive koncepcije knjige, koja je komotno mogla biti potpisana s dva imena, na stotinjak stranica iznesena su promišljanja o prikazanjima danas, odnosno afirmativnom kazalištu koje uzdiže i ojačava gledatelje, te posebno, znanstvenim jezikom, obrađene dvije spomenute drame. One su napisane, kako je i njihov autor istaknuo, „na kajkavskom književnom jeziku koji je dobio međunarodni status povijesnoga